

Jaume DE PUIG I OLIVER
Institut d'Estudis Catalans

FRAGMENTS BÍBLICS DELS SEGLES XI i XII
A LA BIBLIOTECA DE SANT FELIU DE GIRONA, Mss. 13 i 20

L'estudi dels manuscrits de l'església de Sant Feliu de Girona ha ofert l'oportunitat d'identificar alguns fragments incorporats a les tapes, als folis de guarda o als lloms dels volums com elements de reforç. Avui es dona notícia d'uns fragments bíblics antics que hi ha als mss. 13 i 20 d'aquell fons, incorporats com a folis de guarda.

I. *Sant Feliu de Girona, ms. 13*

Es tracta d'un evangeliari acabat d'escriure el segle XVI, amb una enquadernació que aprofità elements anteriors.¹ Els fragments que ara interessen es troben als folis de guarda inicials i finals.

A

I. UBICACIÓ

Els folis de guarda inicials del ms. 13 de Sant Feliu de Girona són quatre, tots de pergamí. El foli de guarda inicial I és relativament nou, comparat amb els que segueixen, i fou incorporat al ms. en el moment de la seva darrera restauració, per a nosaltres incert. Al marge inferior dret del recto porta la cota actual del ms. escrita en llapis: «Ms | 13». Després venen dos folis de guarda inicials antics (II-III), amb escriptura carolina, i un altre foli (IV), també antic i no escrit, que podria haver estat el foli de guarda primitiu del volum. Pel que fa als fragments que interessin, doncs, ens hem de centrar en els folis de guarda inicials II i III.²

1. En l'inventari de la sagristia de l'església de Sant Feliu fet fer l'any 1310 pel sagristà Gilabert de Cruïlles, futur bisbe de Girona (1334-1335), ja hi figura un *evangelistarium*: ES, XLV, ap. IX, 25; R. BEER, *Handschriftenschatze*, 238-239; Jaume DE PUIG, *Notes sobre la història de la biblioteca de Sant Feliu de Girona*, dins «ATCA», 32 (2017-2019), 618, n. [10] i nota 471. En l'inventari que es va fer arran del mandat de la visita del 1514 i que es detalla en la visita de l'any 1535, hi figuren *unum euangelisterium ... et aliud euangelisterium inconsultum*: Jaume DE PUIG, *o. c.*, 641, n. [1, 11, 58, 10] (7-10).

2. En la descripció dels fragments dels mss. se segueix l'esquema detallat dins «ATCA», 17 (1998), 296-299.

II. COS DEL VOLUM

1. Composició material: Manuscrit homogeni.
2. Matèria: Pergamí.
4. Folis: Dos.
5. Dimensions: 245 × 330.
6. Plecs: Es tracta d'un bifoli factici. Els dos folis estan enganxats l'un amb l'altre i encolats entre els folis inicials de guarda I (nou) i IV (antic) mitjançant tires de pergamí.
- 8-11. No hi ha rastre de foliació, ni de numeració de plecs, ni de forats per a les línies d'escriptura.
12. Sistema de ratllat en sec, del cantó carn cap al cantó pèl: <>. Primera línia escrita.

III. CONTINGUT LITERARI

1a. Folis inicials de guarda II-III. F. Ira, *inc.*: «[V De] segregatione ad apostolatam et deinceps iterum uel cursum ad galathas prosequentem ...».

F. Iirb, *exp.*: «... (Rúbrica) xxxvii D-(fi de rúbrica)-e apostolo in corpore suo stigmata domini nostri ihesu christi portante | EXPLICIUNT CAPITULA».

2a. Identificació de l'autor i obra: [*Capitula in epistolam ad Galatas v-xxxvii*].

1b. F. inicial de guarda Iirb, *inc.*: «(Rúbrica) incipit aepistola ad Galatas (fi de rúbrica) PAVLVS APOSTOLUS NON AB HOMINIBUS neque per hominem, sed per ihesum christum et deum patrem qui suscitauit eum a mortuis ...».

F. Iivb, *exp.*: «... Deus personam hominis non accipit. Mihi enim qui uidebantur esse ... (fine mutilus)».

1b. Identificació de l'autor i obra: *Gal 1, 1- 2, 6*.

1c. F. inicial de guarda IIIra, *inc.*: «PAVLVS ET Timotheus serui ihesu christi omnibus sanctis in christo ihesu qui sunt philipis cum episcopis et diaconibus gratia uobis et pax a deo patre nostro et domino ihesu christo. Gratias ago deo meo ...».

F. IIIvb, *exp.*: «... Hunc igitur spero me mittere ad uos mox ut uidero que circa me sunt. Confido autem in domino quoniam ... (fine mutilus)».

2c. Identificació de l'autor i obra: *Fil 1, 1- 2, 24*.

1a-1c. 4. Catàlegs i bibliografia: ES, XLV, 264; CORDIOLANI, 374, confonent el ms. amb un missal; JANINI-MARQUÈS, 412-413.

IV. ESCRIPTURA

1. Caixa d'escriptura: 185 × 250, a dos corondells, de 35 línies. Impaginació del f. IIIr: 23 + 7 + 80 + 4 + 12 + 4 + 76 + 8 + 35.

2. Tipus de ratllat: 4 4 D 2. RU = 7, 14.

3. Tipus de lletra i mans: Escriptura carolina de mòdul gran i ample, fina i acurada, contrastada amb perfils gruixuts i lleugers, que s'observen sobretot en les hastes ascendents de les lletres *b*, *d* i *h*, engruixides en llur part superior, no tant en les hastes descendents; la lletra *g* no tanca l'obertura inferior; *ç* caudada per *ae*. El diftong *ae* a voltes és emprat innecessàriament (*aeclesia*). La lletra *xeix* presenta el pal inferior de l'esquerra allargat. És una escriptura que fa pensar amb vehemència en la del *Sacramentarium Rvipullense* de la BEV (ms. 66), del 1038, essent aquesta una mica més densa que la del fragment que analitzem; i en la del *Llibre II dels Paralipòmens* de la mateixa biblioteca (ms. 6), escrit per ordre del canonge Ermemir devers l'any 1066. També fa pensar en la lletra de la *Bíblia* de Sant Pere de Roda (BNF, ms. lat. 6), encara que aquesta és més atapeïda que la del nostre fragment. En canvi no es podria pretendre la més mínima relació formal ni material amb el foli de l'actual fragment 7 de l'ACG, datable del segle x, que conté el final de la primera epístola paulina a Timoteu i l'*argumentum*, les *capitula* i el primers versets del capítol I de la segona epístola a Timoteu. Aquest altre fragment bíblic gironí correspondria a una *Bíblia* tant o més gran que la dels nostres fragments.³ Com sigui, llur escriptura és perfectament datable al segle xi, *ineunte o mediante*.

5. Decoració: Lletra «P» inicial de l'epístola als Gàlates de dotze línies de gruix, en tinta, amb calats, alguns pintats de color vermell. El ventre de la lletra es tanca amb un possible cap de serp. Els calats del ventre llueixen un nus i fullatge. El pal de la lletra és format per un sector amb calats sense pintar i un altre sector format per tiges ondulants amb terminacions lobulades. La lletra «P» de l'epístola als filipencs és més simple: no té pintura vermella al centre del ventre, on s'hi distingeixen dos calats en forma de potes d'animal pintats de color vermell. El cap de l'animal sobresurt del pal de la lletra amb el cap becut girat enlaire. Aquesta segona «P» és construïda amb una idea en tot semblant a la «P» anterior, però fa l'efecte de no haver estat acabada.

Capitals vermelles amb tocs de blau que normalment surten de la caixa d'escriptura. A l'interior dels paràgrafs majúscules amb toc de vermell. Els números dels *capitula* i la primera inicial en rúbrica.

Escriptura i decoració orienten, doncs, cap a l'escriptori de Vic i cap a la primera meitat del segle xi o, més tardanament, cap als anys centrals del segle.

3. Segons el malaguanyat Anscari Mundó, aquesta Bíblia hauria estat escrita per la mateixa mà que escriu el ms. 487 de la BUB, que conté els *Dialogui* de sant Gregori i la *Vita beatae Castissimae*; també escriu el ms. 4 de l'ACG, cèlebre exemplar de la *Collectio Canonum Hispana*; i encara el miscel·lani ms. 228 de la BUB; també és de la seva mà un testament sacramental de l'any 983 conservat a l'ACG, perg. 23, malhauradament sense subscripció de l'escriptur. Cf. CR. I, 142.

7. Timbre de l' «Archivum P. M. Sancti Felicis Gerundensis» als f. IIrb i IIIr. El primer al marge dret; el segon al marge superior, dins l'intercolumni.

9. Copista únic.

12. Notícies històriques. Els dos folis no constitueixen bifoli. Ho demostra el fet que el primer transmet *Gàlates* i el segon *Filipencs*, sense ni rastre d'*Efesis*, que normalment segueix *Gàlates* i precedeix *Filipencs*. El fragment pertany a un text antic de les versions llatines. Es comprova gràcies a la transmissió dels *capitula* de l'epístola als Gàlates: trenta-set. Tal divisió en *capitula* és pròpia dels mss. de les versions llatines antigues, i perdura fins al final del segle XII i primers anys del segle XIII, quan serà substituïda per la divisió en capítols feta pel bisbe de Cantorbery, Esteve Langton (ca. 1206).

La Bíblia de la qual formaven part els folis era sensiblement més gran que l'actual ms. 13 de Sant Feliu: 250 × 358. Ho demostra el fet que per adaptar els folis a les mides del ms. 13, la cisalla es va menjar una bona part dels marges: el superior amb els *tituli currentes* i les xifres de la foliació, l'inferior amb els reclams i la possible numeració dels plecs, el marge lateral dret amb els possibles forats per al pautat. Del marge lateral esquerre no se n'ha pogut comprovar ni l'extensió ni la possible minva.

V. CONCLUSIÓ

1. Estat de conservació precari, sense pèrdua de text. Estrips al marge superior i forats de corc al marge inferior del f. II

2. Datació: Anys (inicials?, centrals?) del segle XI.

3. Origen incert, probablement català.

4. Propietaris i procedència: Sant Feliu de Girona.

VI. TEXT

a) *Capitula* v-xxxvii:

«[V De] segregacione ad apostolatum et deinceps iterum uel cursum ad galathas prosequentem.

VI De falsis fratribus et de petro in circumcissione de paulo in gentibus ordinato.

VII De petro cum gentibus conuiuante et de paulo eum reprehendente.

VIII De apostolo legem ueteris testamenti per crucem et passionem domini destruyente.

VIII De apostolo galatharum stulticiam inclamante quod cum [ex?] auditu fidei ipsum accepissent legi et circumcissione postmodum subiugassent.

X. De criminibus qui ex operibus legis sunt quod subiecti sunt maledicto.

XI. De his qui in lege sunt quod non iustificentur a domino.

XII. De domino redimente nos ex maledicto legis cum pro nobis ipe factus sit maledictus.

XIII. De comparatione testamenti hominis ad promissionem dei in semine abrahe quod est dominus christus.

XIII. De lege posita quo ad usque ueniret [se]men repromissionis.

XV. De scriptura concludente omnia sub peccato et legis custodia ut promissio daretur credentibus ex fide domini nostri ihesu christi.

XVI. De aequalitate omnium gentium in domino christo credentium et liberorum atque seruorum.

XVII. De credentibus omnibus quod unum semen sint abrahe.

XVIII. De reparacione heredis infantis.

XVIII. De iudaeis credentibus sub elementis mundi seruien[...] constitutis donec dominus factus est ex femina a[c] sub lege a patre in seculum mitteretur.

XX. De credentibus in domino quod non sint a[dopti]ui sed filii et [qui] secundum legem ueteris testamenti uult uiuere elementis mundi optat potius seruire quam deo.

XXI. De fide in aduentu apostoli et reuerentia galatharum.

XXII. De seductoribus galatharum.

XXIII. De duobus filiis abrahe et testamentis duobus de monte Sina et iherusalem, terrestria atque celestia.

XXIII. De circumcidentibus se quod ihesus christus eis nichil proderit sed debitores sint totius legis faciende.

XXV. De circumcisione et preputio quod nichil sint nisi fides per dilectionem operata.

XXVI. De cursu primo fidei galatharum et dampnatione male suadentium ac seductorum.

XXVII. De circumcisione et crucis scandalum.

XXVIII. De impletione legis in proximi dilectione et periculo laboris atque certaminis.

XXVIII. De contentione carnis et spiritus.

XXX. De contemptu inanis glorie ac presentis.

XXXI. De sustentatione multa inter fratres et honore communi uel proprio.

XXXII. De humanitate discencium uerbum domini erga doctores.

XXXIII. De seminacione carnalium uel spiritualium.

XXXIII. De elemosina facienda in omnes sed maxime ad domesticos fidei.

XXXV. De circumcisis non seruantibus fidem et apostolo in cruce domini gloriantes.

XXXVI. De circumcisione et preputio quod nichil sint sed noua creatura pacem habeat sempiternam.

XXXVII. D-(*fi de rubrica*)-e apostolo in corpore suo stigmata domini nostri ihesu christi portante | EXPLICIUNT CAPITULA».

b) *Gal 1, 1- 2, 6.*

«*Rúbrica*) incipit aepistola ad Galatas (*fi de rúbrica*) PAVLUS APOSTOLUS NON AB HOMINIBUS neque per hominem, sed per ihesum christum et deum patrem qui suscitauit eum a mortuis et qui mecum sunt omnes fratres ecclesiis Galatiae gratia uobis et pax a deo patre et domino Ihesu Christo, qui dedit semetipsum pro peccatis nostris, ut eriperet nos de praesenti seculo nequam, secundum uoluntatem dei et patris nostri, cui est gloria in secula seculorum Amen.

II

Miror quod sic tam cito transferimini ab eo qui uos uocavit in gratiam Christi in aliud euangelium, quod non est aliud, nisi sunt aliqui qui uos conturbant et uolunt subuertere euangelium Christi. Sed licet nos aut angelus de cęlo euangelizet uobis preterquam quod euangelizauimus uobis, anathema sit. Sicut p̄diximus et nunc iterum dico: Si quis uobis euangelizauerit preter id quod accepistis, anathema sit.

III

Modo enim hominibus suadeo, an deo? aut quero hominibus placere? Si adhuc hominibus placerem, Christi seruus non essem.

III

Notum enim uobis facio, fratres, euangelium quod euangelizatum est a me quia non est secundum hominem. Neque enim ego ab homine accepi illud, neque dicici, sed per reuelationem Iesu Christi.

V

Audistis enim conuersionem meam aliquando in iudaismo, quoniam supra modum persequer̄ ecclesiam Dei et expugnabam illam, et proficiebam in iudaismo supra multos coetaneos meos in genere meo abundantius emulator existens paternarum mearum traditionum. Cum autem placuit ei que me segregauit ex utero matris mee et uocauit per gratiam suam ut reuelaret filium suum in me, ut euangelizarem illum in gentibus, continuo non acquieui carni et sanguini, neque ueni Iherusolymam ad antecessores meos apostolos, sed habii in Arabiam et iterum reuersus sum Damaschum. Deinde post annos tres ueni Hierusolimam uidere Petrum et mansi apud eum diebus quindecim, alium autem apostolum uidi neminem nisi Iacobum fratrem domini. Quae autem scribo uobis ecce coram deo quia non mentior. Deinde ueni in partes Syrię et Cilicię. Eram autem ignotus faciei ecclesiis Iudaeę que erant in christo, tantum autem auditum habebant quoniam qui persequer̄ nos aliquando

nunc euangelizat fidem quam aliquando expugnabat, et in me clarificabant deum.

VI

Deinde post annos quatuordecim iterum ascendi hierusolymam, cum barnaba assumpto et tito. Ascendi autem secundum reuelationem et contuli cum illis euangelium quod predico in gentibus. Seorsum autem his qui uidebantur aliquid esse, ne forte in uacuum currerem aut cucurrissem. Sed neque titus qui mecum erat cum esset gentilis compulsus est circumcidi. Sed propter subintroductos falsos fratres qui subintroierunt explorare libertatem nostram quam habemus in christo Ihesu, ut nos in seruitutem redigerent, quibus neque ad horam cessimus subiectione, ut ueritas euangelii permaneat apud uos, ab iis autem qui uidebantur esse aliquid quales aliquando fuerint nichil mea interest. Deus personam hominis non accipit. Mihi enim qui uidebantur esse ... (*fine mutilus*)».

c) *Fil 1, 1- 2, 24*

«PAVLVS ET Timotheus serui ihesu christi omnibus sanctis in christo ihesu qui sunt philipis, cum episcopis et diachonibus, gratia uobis et pax a deo patre nostro et domino ihesu christo.

II

Gratias ago deo meo in omni memoria uestri semper in cunctis orationibus meis pro omnibus uobis cum gaudio, deprecationem faciens super communicationem uestram in euangelio a prima die usque nunc. Confidens hoc ipsum quia qui coepit in uobis opus bonum, perficiet usque in diem christi ihesu, sicut est mihi iustum hoc sentire pro omnibus uobis, eo quod habeam in corde uos et in uinculis meis, et in defensione et confirmatione euangelii socios gaudii mei omnes uos esse. Testis enim mihi est deus quomodo cupiam omnes uos in uisceribus christi ihesu. Et hoc oro, ut caritas uestra magis ac magis habundet in scientia et omni sensu, ut probetis potiora ut sitis sinceres et sine offensa in diem christi Repleti fructu iusticiae per christum Iesum in gloriam et laudem dei.

III

Scire autem uos uolo fratres, quia quę circa me sunt magis ad profectum uenerunt euangelii, ita ut uincula mea manifesta fierent in christo in omni pretorio et in ceteris omnibus, et ut plures de fratribus in domino confidentes in uinculis meis habundantius auderent sine timore uerbum dei loqui. Quidam quidem et propter inuidiam et contentionem, quidam autem et propter bonam uoluntatem Christum praedicant, quidam ex caritate, scientes quod

in defensione euangelii positus sum; quidam autem ex contentione Christum annuntiant non sincere, existimantes pressuram se suscitare uinculis meis. Quid enim? Dum omni modo siue per ocasionem siue per ueritatem Christus annuntietur, et in hoc gaudeo sed et gaudebo. Scio enim quia in hoc mihi proueniet in salutem per uestram orationem et subministrationem spiritus Ihesu Christi, secundum expectationem et spem meam. Quia in nullo confundar, sed in omni fiducia sicut et semper et nunc magnificabitur christus in corpore meo, siue per uitam, siue per mortem. Mihi enim uiuere christus est et mori lucrum. Quod si uiuere in carne hic mihi fructus operis est et qui (*sic*) eligam ignoro. Coartor autem e duobus: Desiderium habens dissolui et cum christo esse, multo magis melius, manere autem in carne necessarium est propter uos. Et hoc confidens scio quia manebo et permanebo omnibus uobis ad profectum uestrum et gaudium fidei, ut gratulatio uestra habundet in christo ihesu in me, per meum aduentum iterum ad uos, tantum digne euangelio christi conuersemini ut siue cum uenero et uidero uos, siue absens audiam de uobis quia statis in uno spiritu unanimes conlaborantes in fide euangelii. Et in nullo terreamini ab aduersariis quæ est illis causa perditionis uobis autem salutis, et hoc a deo. Quia uobis donatum est pro christo non solum ut in eum credatis, sed ut etiam pro illo patiamini, eundem certamen habentes qualem et uidistis in me et nunc audistis de me.

III

Si qua ergo consolatio in Christo, si quod solatium caritatis, si qua societas spiritus, si qua uiscera miserationis, implete gaudium meum ut idem sapiatis, eandem caritatem habentes unanimes id ipsum sencientes. Nihil per contentionem neque per inanem gloriam, sed in humilitate superiores sibi inuicem arbitantes, non quæ sua sunt singuli considerantes, sed et ea quæ aliorum.

V

Hoc enim sentite in uobis quod et in christo ihesu. Qui cum in forma dei esset non rapinam arbitratus est esse se equalem deo, set semet ipsum exinaniuit formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus, et abitu inuentus ut homo. Humiliauit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod et deus illum exaltauit et donauit illi nomen quod est super omne nomen, ut in nomine ihesu omne genu flectatur caelestium terrestrium et infernorum et omnis lingua confiteatur quia dominus Iesus Christus in gloria est dei patris.

VI

Itaque, carissimi mei, sicut semper obedistis, non ut in praesentia mei tantum, sed multo magis nunc in absentia mea, cum metu et tremore ues-

tram salutem operamini. Deus est enim qui operatur in uobis et uelle et perficere pro bona uoluntate. Omnia autem facite sine murmurationibus et esitationibus, ut sitis sine querela et simplices filii dei sine reprehensione in medio nationis prauę et peruerse, inter quos lucetis sicut luminaria in mundo, uerbum uitaę continentes ad gloriam meam in die christi. Quia non in uacuum cucurri, neque in uacuum laboraui. Sed et si immolor supra sacrificium et obsequium fidei uestrae, gaudeo et congratulor omnibus uobis. Idipsum autem et uos gaudete et congratulamini mihi.

VII

Spero autem in domino ihesu christo Timotheu[m] cito me mittere ad uos, ut et ego bono animo sim, cognitis quę circa uos [sunt]. Neminem enim habeo tam unanimem, qui sincera affectione pro uobis sollicitus sit. Omnes enim sua querunt non quę sunt christi ihesu. Experimentum eius cognoscite, quia sicut patri filius mecum seruiuit in euangelio. Hunc igitur spero me mittere ad uos mox ut uidere quę circa me sunt. Confido autem in domino quoniam ... (*fine mutilus*)».

B

FOLIS DE GUARDA FINALS

I. UBICACIÓ

Els folis de guarda finals del ms. 13 són tres. Els dos primers folis de guarda finals (V-VI) són també escrits en lletra carolina, com els folis inicials que acabem de descriure; i només el tercer foli de guarda final (VII) és nou, com el primer dels inicials (I).

II. COS DEL VOLUM

1. Composició material: Manuscrit homogeni.
2. Matèria: Pergamí.
4. Folis: Dos.
5. Dimensions: 240 × 330.
6. Plecs: Plec coix, de 0/2, amb taló inicial, inserit entre el darrer foli del manuscrit i el foli de guarda final modern, que abraça els folis antics mitjançant taló propi.
- 8-11. No hi ha rastre de foliació, ni de numeració de plecs, ni de forats per a les línies d'escriptura.
12. Sistema de ratllat en sec, del cantó carn cap al cantó pèl: <>. Primera línia escrita.

III. CONTINGUT LITERARI

1a. Folis finals de guarda V-VI. F. Vra, *inc.*: «(*initio mutilus*) que dico. Dabit enim tibi dominus in omnibus intellectum ...».

F. VIra, *exp.*: «... Salutatus te Eubolus et pudens et linus et claudia et fratres omnes. Dominus ihesus christus cum spiritu tuo. Gratia uobiscum amen. | SCRIPTA DE URBE ROMA | EXPLICIT EPISTOLA AD TIMOTHEUM II».

2a. Identificació de l'autor i obra: 2 *Tm* 2, 7-3, 15.

1b. F. VIra, *inc.*: «(*Rubrica*) incipit argumentum in epistolam ad titum (*fi de rúbrica*) Titum commune facit et instruit ...».

Ib., *exp.*: «... qui in scripturis iudaicis credunt. SCRIPTA INCAPOLI (*sic*). EXPLICIT ARGUMENTUM»

2b. Identificació de l'autor i obra: *Argumentum in epistolam ad Titum*.

4b. Catàlegs i bibliografia: *Préfaces* 238, RB 780.

5b. Edició: PL 192, 383; WORDSWORTH, II, 646.

1c. F. VIrb, *inc.*: «(*Rúbrica*) incipiunt capitula I D-(*fi de rúbrica*)-e domino patre quod ante æterna tempora dominum filium nobis promiserit ...».

Ib., *exp.*: «(*Rúbrica*) × D-(*fi de rúbrica*)-e apostolo diligentes eum per litteras salutante. EXPLICIUNT CAPITULA».

2c. Identificació de l'autor i obra: [*Capitula in epistolam ad Titum I-X*].

1d. F. VIrb, *inc.*: «(*Rúbrica*) incipit epistola ad titum (*fi de rúbrica*) PAVLUS SERUUS DEI APOSTOLUS AUTEM IHESU CHRISTI secundum fidem electorum dei et agnitionem ueritatis ...».

F. VIvb, *exp.*: «... Apparuit enim gratia dei salutaris omnibus hominibus erudiens nos ... (*fine mutilus*)».

2d. Identificació de l'autor i obra: *Tit* 1, 1- 2, 12.

IV. ESCRIPTURA

1. Caixa d'escriptura: 180 × 250, a dos corondells, de 35 línies. Impaginació del f. Ir: 10 + 80 + 4 + 12 + 4 + 80 + 5 + 38.

2. Tipus de ratllat: 4 4 D 2. RU = 7, 14.

3. Tipus de lletra i mans: Com l'anterior.

5. Decoració: Lletra «P» inicial de l'epístola a Tit de nou línies de gruix, en tinta, amb calats, alguns pintats de color vermell. Els calats llueixen nus i fullatge. El ventre de la lletra es tanca amb una tija carnosa. Lletra «T» inicial de l'*argumentum* amb un calat pintat de vermell en el pal dret i el pal travesser format per tiges carnosos. Capitals vermelles que normalment surten de la caixa d'escriptura. A l'interior dels paràgrafs majúscules amb toc de vermell. Els números dels *capitula* i la primera inicial de cada *capitula* en rúbrica.

7. Timbre de l'«Archivum P. M. Sancti Felicis Gerundensis» als f. Irb i IIr. El primer al marge superior dret; el segon cap al marge inferior, dins l'intercolumni i tocant la inicial de l'epístola.

12. Notícies històriques. Els dos folis són els dos primers de la segona meitat d'un plec del qual no sabríem precisar la composició, perquè no hi ha cap element que ho indiqui. Com els dos folis anteriors, pertany a un text antic de les versions llatines. Es comprova gràcies a la transmissió dels *capitula*: vint-i-cinc de la II a Timoteu i deu de l'epístola a Tit, la qual cosa, a part del tipus de lletra, corrobora que tots quatre folis formaren part del mateix exemplar d'unes epístoles paulines, d'un Nou Testament o d'una Bíblia sencera.

És inevitable preguntar-se quan van anar a parar els nostres quatre folis a les guardes del ms. 13 de Sant Feliu. No creiem que fos en el moment de la primera relligadura del volum, encara que no es pot excloure. És molt possible que la incorporació hagi estat més tardana, i això es diu sense proves conclouents. El ms. ha estat reparat almenys una vegada, en temps moderns, havent-se conservat la post inicial i una part de la pell més arcaica.

Movent-nos sempre dins un grau elevat d'incertesa, cal recordar ací que en el primer inventari conegut de la biblioteca de Sant Feliu (any 1310) no hi apareix cap Bíblia sencera, ni cap Nou Testament complet, ni cap recull consistent d'epístoles paulines.⁴ Caldrà esperar l'inventari de la biblioteca de Sant Feliu dreçat l'any 1535, en el context de la visita del bisbe Joan de Margarit, per a tenir notícia que a l'església de Sant Feliu hi havia *vnam bibliam de littera antiqua*,⁵ sense qui hi figuri cap més títol bíblic, llevat de tres salteris. Entre el primer inventari (1310) i el segon (1535) hi ha una notícia intrigant del 3 d'agost del 1348, en plena pesta negra. Aquell dia Guillem Vendrell, canonge de Sant Feliu, feia testament; entre altres disposicions, oferia a l'abat i als canonges de Sant Feliu la possibilitat de comprar un *Catholicon*, una *Bíblia* i un *Rationale* de la seva propietat, amb preferència a qualsevol altre comprador.⁶ En l'inventari del 1535, al costat de la *biblia de littera antiqua* hi figura també un *Rationale ligatum cum catena pergameneum*. De manera que tot fa pensar que el capítol adquirí el segle XIV aquests dos llibres de Guillem Vendrell, sense que es pugui afirmar ni negar si va comprar el *Catholicon*. És molt temptador, doncs, posar en relació la *Bíblia* de Guillem Vendrell, la de l'inventari del 1535 *de littera antiqua* i els fragments de vitel·la del Nou Testament que estudiem.

4. Hi figuren el ms. dels *Profetes menors*, un *Llibre dels Reis*, un *Tobies*, dos *Salteris* i el ms. de *Daniel i profetes menors*. Del Nou Testament només hi ha un un *textum Evangelii* i un *Lucas glossatum*: ES, XLV, ap. IX, p. 255-257; R. BEER, *Handschriftenschatze*, 238-239, amb el còmput de les pàgines del llibre imprès a l'inrevés. Cf. nota 1.

5. Cf. Jaume DE PUIG, *Notes sobre la història de la biblioteca de Sant Feliu de Girona*, dins «ATCA», 32 (2017-2019), 642, n. [65] i nota 582.

6. El testament és a l'ADG, G-20, f. 124r. En va donar raó Lluís BATLLE I PRATS, *La Biblioteca de la Colegiata de San Félix de Gerona*, dins «Gesammelte Aufsätze zur Kulturgeschichte Spaniens», 21 (1963), 146.

Seguint per aquest camí, ara farem un salt cap al darrer inventari històric de la biblioteca de Sant Feliu, el que va redactar el secretari de la col·legiata, Narcís Xifreu, per a José de la Canal, continuador de l'obra de Flórez.⁷ No hi figura cap Bíblia, ni manuscrita, ni impresa. Això confirmaria la sospita que la *bíblia de littera antiqua*, sencera encara el 1535, hauria pogut ésser desballestada després d'aquesta data. I com que tenim la certesa que la relligadura del ms. 13 de Sant Feliu fou retocada, reformada, reforçada i, al capdavant, restaurada en època moderna, no seria incoherent relacionar les poques dades certes a disposició: Els folis de guarda bíblics del ms. 13 provindrien de la *bíblia de littera antiqua*, comprada al canonge Guillem Vendrell el 1348, i més tard, el segle XVII o el XVIII haurien estat reutilitzats com a folis de guarda en un manuscrit que, pel seu ús freqüent, necessitaria ésser reparat ara i adés. La identificació dels nostres folis amb la *bíblia de littera antiqua* de l'inventari de 1535 és permesa, si no obligada, per la comparació paleogràfica que hem fet més amunt, que orienta cap a Vic. Encara no desballestada, sense que poguem saber quin era el seu estat de conservació, la Bíblia era *in situ*, aquell 1535, a Sant Feliu de Girona. No tindria res d'extraordinari que alguns dels seus folis hagin estat reciclats més endavant com a folis de guarda.

És veritat que la hipòtesi deixa de banda on haurien anat a parar els altres folis —i no serien pas pocs— de la *bíblia de littera antiqua*. En l'estat actual dels estudis sobre fragments gironins de manuscrits, molt incipients encara, s'imposa la reserva més estricta. Això no obstant, els fets analitzats a partir de les poques dades obtingudes fins ara de l'arxiu de Sant Feliu s'adiuen bé amb la baixa general de l'interès per la Bíblia durant la Contrareforma i amb el predomini absolut durant aquesta època del text de la *Bíblia de París*, recollit en la Vulgata Clementina. Durant el període post-tridentí una Bíblia *antiqua* no podia deixar d'ésser vista com una Bíblia *antiquada*. I la impremta, com és sabut, va contribuir indirectament a la minva de l'interès pel llibre manuscrit: molts foren obliterateds com elements de reforç en els llocs i relligadures dels manuscrits que hom decidia conservar. Ara com ara, no s'ha trobat cap més indici documental o material que permeti bastir, amb prudència, hipòtesis més fermes.

V. CONCLUSIÓ

1. Estat de conservació com l'anterior. Estrip i forats de corc al marge inferior del f. II.
2. Datació: Anys inicials o centrals del segle XI.
3. Origen gironí?
4. Propietaris i procedència: Sant Feliu de Girona.

7. Publicat a ES, XLV, 259-265, i reproduït en l'article citat suara a la nota 4, p. 646-651.

VI. TEXT

a) 2 *Tm* 2, 7-3, 15.

«(*initio mutilus*) que dico. Dabit enim tibi dominus in omnibus intellectum.

VII

Memor esto dominum Iesum christum resurrexisse a mortuis ex semine Dauid secundum euangelium meum, in quo laboro usque ad uincula, quasi male operans, sed uerbum Dei non est alligatum. Ideo omnia sustineo propter electos ut et ipsi salutem consequantur, quæ est in Christo Iesu cum gloria cęlesti.

VIII

Fidelis sermo. Nam si commortui sumus et conuiuemus. Si sustinebimus et conregnabimus. Si negauerimus et ille negabit nos. Si non credimus, ille fidelis permanet, negare seipsum non potest. Haec commoneo testificans coram domino. Noli uerbis contendere, in nichil enim utile est, nisi ad subuersionem audientium. Sollicite cura te ipsum probabilem exhibere deo operarium inconfusibilem, recte tractantem uerbum ueritatis.

VIII

Profana autem et inaniloquia deuita. Multum enim proficient ad impietatem, et sermo eorum ut cancer serpit. Ex quibus est Hymeneus et Philetus qui a ueritate exciderunt, dicentes resurrectionem iam factam et subuerterunt quorundam fidem.

X

Sed firmum fundamentum Dei stat, habens signaculum hoc. Cognouit dominus qui sunt eius et discedat ab iniquitate omnis qui inuocat nomen domini.

XI

In magna autem domo non solum sunt uasa aurea et argentea, sed et lignea et fictilia. Et quedam quidem in honorem, quedam autem in contumeliam. Si quis autem emundauerit se ab istis, erit uas in honore sanctificatum, et utile domino ad omne opus bonum paratus.

XII

Iuuenilia autem desideria fuge. Sectare uero iustitiam, fidem, spem, caritatem, pacem cum hiis qui inuocant dominum de corde puro.

XIII

Stultas autem et sine disciplina quæstiones deuita, sciens quia generant lites. Seruum autem domini non oportet litigare, sed mansuetum esse ad omnes: Docibilem, patientem, cum modestia corripientem eos qui resistunt ueritati. Ne forte det illis Deus poenitentiam ad cognoscendam ueritatem et respiscant a diaboli laqueis, a quo capti tenentur ad ipsius uoluptatem.

XIII

Hoc autem scito quod in nouissimis diebus instabunt tempora periculosa: et erunt homines seipsos amantes, cupidi, elati, superbi, blasphemi, parentibus inobedientes, ingrati, scelestes, sine affectione, sine pace, criminatores, incontinentes, immites, sine benignitate, proditores, proterui, tumidi, uoluptatum amatores magis quam Dei, abentes speciem quidem pietatis uirtutem autem eius abnegantes. Et hos deuita. Ex his enim sunt qui penetrant domos et captiuas ducunt mulierculas oneratas peccatis, quæ ducuntur uariis desideriis. Semper discentes, et nunquam ad scientiam ueritatis peruenientes. Quemadmodum autem Iamnes et Mambres resistenterunt Moysi, ita et hi resistunt ueritati. Homines corrupti mente, reprobi circa fidem, sed ultra non proficient. Insipientia enim eorum manifesta erit omnibus sicut et illorum fuit.

XV

Tu autem assecutus es meam doctrinam, institutionem, propositum, fidem, longanimitatem, dilectionem, patientiam, persecutiones, passiones, qualia mihi facta sunt Antiochiæ, Ichonio Lystris, quales persecutiones sustinui, et ex omnibus me eripuit dominus. Et omnes qui uolunt pie uiuere in Christo Ihesu psecutionem patientur. Mali autem homines et seductores proficient in peius, errantes et in errorem mittentes.

XVI

Tu uero permane in hiis quæ didicisti et credita sunt tibi, sciens a quo didiceris et quia ab infantia sacras litteras nosti, quæ te possunt instruere ad salutem per fidem que est in Christo Ihesu.

XVII

Omnis scriptura diuinitus inspirata utilis est ad docendum ad arguendum ad corripiendum ac erudiendum in iusticia, ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus.

XVIII

Testificor coram deo et christo ihesu qui iudicaturus est uiuos et mortuos et aduentum ipsius et regnum eius, praedica uerbum, insta oportuna, inopportuna. Argue, obsecra, increpa, in omni patientia et doctrina.

XVIII

Erit enim tempus cum sanam doctrinam non sustinebunt, sed ad sua desideria quoaceruabunt sibi magistros prurientes auribus. Et a ueritate quidem auditum auertent, ad fabulas autem conuertentur.

XX

Tu uero uigila, in omnibus labora, opus fac euangelistę, ministerium tuum imple, sobrius esto. Ego enim iam delibor et tempus meae resolutionis instat. Bonum certamen certauı, cursum consumaui, fidem seruauı. De reliquo reposita est mihi corona iusticię, quam reddet mihi dominus in illa die iustus iudex. Non solum autem mihi, sed et his qui diligunt aduentum eius. Festina uenire ad me cito.

XXI

Demas enim me dereliquit. diligens hoc seculum, et habiit thessalonicam. Crescens in galaciam, Titus in dalmatiam. Luchas est mecum solus. Marchum assume et adduc tecum. Est enim mihi utilis in ministerio. Tichicum autem misi ephesum. Penulam quam reliqui troade apud Carpum ueniens affer tecum, et libros. Maxime autem membranas.

XXII

Alexander aerarius multa mala mihi ostendit, reddet illi dominus secundum opera eius. Quem et tu deuita. Ualde enim restitit uerbis nostris.

XXIII

In prima mea defensione nemo mihi adfuit, sed omnes me dereliquerunt. Non illis reputetur. Dominus autem astitit et confortauit me, ut per me prae-

dicatio impleretur et adiant omnes gentes, et liberatus sum de ore leonis. Liberavit me dominus ab omni opere malo, et saluum faciet in regnum suum caeleste, cui gloria in secula seculorum Amen.

XXIII

Saluta priscillam et aquilam et onesiphori domum. Erastus remansit Corinthi. Trophimum autem reliqui infirmum Mileti. Festina ante hyemem uenire.

XXV

Salutat te eubolus et pudens et linus et claudia et fratres omnes. Dominus ihesus christus cum spiritu tuo. Gratia uobiscum amen. | SCRIPTA DE URBE ROMA | EXPLICIT EPISTOLA AD TIMOTHEUM II».

b) *Argumentum in epistolam ad Titum.*

«*Rubrica*) INCIPIIT ARGUMENTUM IN EPISTOLAM AD TITUM (*fi de rúbrica*) Titum commune facit et instruit de constitutione presbiterii et de specioi conuersatione, de hereticis uitandis qui in scripturis iudaicis credunt ...».

Ib., *exp.*: «... qui in scripturis iudaicis credunt. SCRIPTA INCAPOLI (!). EXPLICIT ARGUMENTUM»

2b. Identificació de l'autor i obra: *Argumentum in epistolam ad Titum.*

4a. Catàlegs i bibliografia: RB 780.

5a. Edició: PL 192, 383; *Préfaces* 238a; WORDSWORTH, II, 646.

c) *Capitula in epistolam ad Titum I-X.*

«*Rúbrica*) INCIPIUNT CAPITULA I. D-*(fi de rúbrica)*-e domino patre quod ante æterna tempora dominum filium nobis promiserit, quem postea suis temporibus declarauit.

II. De episcopis formula et quod idem quondam episcopi fuerunt qui et presbiteri dicebantur et de seductoribus aecclesiarum.

III. De senibus et iuuenibus quod doctor in omnibus bonis exemplum debeat esse discipulis.

III. De seruis et quod omnibus hominibus gratia dei inluserit saluatoris.

V. De imperio docentium et subiectione principibus ac potestatibus ad omne opus bonum, et de uirtutibus omnibus, et quod non secundum opera hominum sed secundum uoluntatem suam cui uoluerit dominus miserebitur.

VI. De credentibus deo ut prae esse curent bonis operibus.

VII. De questionibus et genealogias et legis contentionibus deuitandis.

VIII. De heretico homine cum semel correptus fuerit euitando.

VIII. De tyto et archema et tichico et zena legisperito et appollo et de apostolo, doceri nam suis ad bona opera, ne infructuosi fierent et usos necessarios pollicente.

X. D-(*fi de rúbrica*)-e apostolo diligentes eum per litteras salutante. EXPLICIT CAPITULA».

2c. Identificació de l'autor i obra: [*Capitula in epistolam ad Titum I-X*].

d) *Tit 1, 1- 2, 12*.

I

«(*Rúbrica*) INCIPIT EPISTOLA AD TITUM (*fi de rúbrica*) PAVLUS SERUUS DEI APOSTOLUS AUTEM IHESU CHRISTI secundum fidem electorum dei et agnitionem ueritatis quę secundum pietatem est in spem uitę ęternę quam promisit qui non mentitur Deus ante tempora secularia, manifestauit autem temporibus suis uerbum suum in praedicatione que credita est mihi secundum preceptum saluatoris nostri dei, Tyto dilecto filio secundum communem fidem gratia et pax a deo patre et christo Iesu saluatore nostro.

II

Huius rei gratia reliqui te crete ut ea quę desunt corrigas et constituas per ciuitates presbiteros sicut ego tibi disposui. Si quis sine crimine est unius uxoris uir, si filios habens fideles, non in acusatione luxorię aut non subditos. Oportet enim episcopum sine crimin[e] esse, sicut Dei dispensatorem, non superbum, non iracundum, non uolentem, non percussorem, non turpis lucri cupidum, sed ospitalem, benignum, prudentem, sobrium, iustum, sanctum, continentem, amplectentem eum qui secundum doctrinam est fidelem sermonem: ut potens sit exhortari in doctrina sana et eos qui contradicunt arguere. Sunt enim multi inobedientes, uaniloqui et seductores, maxime qui de circumcisione sunt, quos oportet redargui. Qui uniuersas domos subuertunt, docentes quae non oportet turpis lucri gratia. Dixit quidam ex illis proprius eorum propheta: Cretenses semper mendaces malę bestię ventris pigri. Testimonium hoc uerum est. Quam ob causam increpa eos durae, ut sani sint in fide, non intendentes iudaicis fabulis et mandatis hominum auersantium se a ueritate. Omnia munda mundis, quoinquinatis autem et infidelibus nihil mundum sed inquinatae sunt eorum et mens et conscientia. Confitentur se nosse deum, factis autem negant, cum sint abominati et incredibiles et ad omne opus bonum reprobi.

III

Tu autem loquere quę decent sanam doctrinam. Senes ut sobrii sint, pudici, prudentes, sani in fide, in dilectione, in patientia. Anus similiter in habitu sancto, non criminatrices, non uino multo seruientes, bene docentes,

ut prudentiam doceant adolescentulas, ut uiros suos ament, filios suos diligant, prudentes, castas, sobrias, domos curam habentes, benignas subditas suis uiris, ut non blasphemetur uerbum dei. Iuuenes similiter ortare ut sobrii sint in omnibus. Teipsum prebe exemplum bonorum operum in doctrina, in integritate, in grauitate, uerbum sanum, irreprehensibile, ut is qui ex auerso est uerea[tu]r nihil habens dicere de nobis.

III

Seruus dominis suis subditos esse [in] omnibus placentes, non contradicentes, non fraudantes sed in omnibus fidem bonam ostendentes, ut doctrinam saluatoris nostri dei ornent in omnibus.

V

Apparuit enim gratia dei saluatoris nostri omnibus hominibus erudiens nos ... (*fine mutilus*)».

II. *Sant Feliu de Girona, ms. 20*

És un ritual escrit el segle XIV, amb una relligadura que es pot datar de mitjan segle XV. Els fragments que analitzem són els quatre folis de guarda del ms., els dos inicials (I-II) i els dos finals (III-IV). Després dels dos folis de guarda inicials, hi ha inserit un bifoli —actualment sense numerar— que conté unes benediccions de la sal i de l'aigua escrites el segle XIV, possiblement aprofitades d'un altre manuscrit o, en tot cas, independents del ritual: les benediccions hi foren inserides mol probablement per raons pràctiques i utilitàries. D'una manera semblant, els tres darrers folis (f. 42-44) hi foren inserits abans dels folis de guarda finals, i contenen unes absoltes que poden pertànyer a un còdex més antic, del final del segle XIII o del principi del XIV. Es tracta, doncs, d'un còdex farcit.

I. UBICACIÓ

Per raons que es diran tot d'una, ací ens limitem a dir que els folis de guarda inicials i finals, a l'inrevés dels que hem analitzat del ms. 13, no són independents, ans solidaris entre ells.

II. COS DEL VOLUM

1. Composició material: Manuscrit homogeni.
2. Matèria: Pergamí.
4. Folis: Quatre.

5. Dimensions: 168 × 235.

6. Plecs: Els quatre folis de guarda (ara I-II inicials i III-IV finals) primitivament formaven unitat: eren els dos primers folis d'un exemplar del llibre dels *Proverbis*. Foren trossejats i retallats per adaptar-los a la funció de folis de guarda en un manuscrit que era notòriament més petit que el ms. bíblic del qual procedien. Sense cap mena de discerniment, un cop convertits en quatre, dos fragments foren col·locats al principi de l'actual ms. 20 de Sant Feliu de Girona, i per cert a l'inrevés, i els altres dos al final, aquest cop en posició correcta. Aquí es prescindeix de quan i com els folis foren incorporats al ms. 20; en canvi, per mor de la claredat, tant en aquest epígraf del cos del volum com en el del contingut literari, es presenta la reconstrucció del material tal com era abans de la seva manipulació aberrant:

F. de g. inicial Ir = Primera meitat del f. [1]r = Pròleg de sant Geroni *Iungat epistola*.

F. de g. final IVv = Segona meitat del f. [1]r = Continuació del pròleg de sant Geroni.

F. de g. inicial IIv = Primera meitat del f. [1]v = Fi del pròleg de sant Geroni *Iungat epistola. Capitula I-XII*.

F. de g. final IIIr = Segona meitat del f. [1]v = *Capitula XIII-XXVIII*.

F. de g. inicial IIr = Primer meitat del f. [2]r = *Capitula XXVIII-L*.

F. de g. final IIIv = Segona meitat del f. [2]r = *Capitula LI-LX. Pr 1, 2-5*.

F. de g. inicial Iv = Primera meitat del f. [2]v = *Pr 1, 6-19*.

F. de g. final IVr = Segona meitat del f. [2]v = *Pr 1, 20-29*.

8-11. No hi ha rastre de foliació ni de numeració de plecs, ni de forats per a les línies d'escriptura.

12. Sistema de ratllat: Tampoc no es distingeix.

III. CONTINGUT LITERARI

1a. F. de guarda inicial, Ir, *inc.*: «(Rúbrica) Liber Salomonis id est parabole salomonis secundum hebraicam ueritatem translate ab eusebio iheronimo presbitero, petente cromatio et eliodoro episcopis (*fi de rúbrica*) Iungat epistola quos iungit sacerdotium, immo carta non diuidat quos christi nectit amor ...».

F. de guarda inicial VIv, *exp.*: «... que non in tercium uas trans[fusa] coacuerint, sed statim de prelo pu[rissim]e commendata teste suum saporem [serua]uerint. EXPLICIT PREPHATIO».

2a. Identificació de l'autor i obra: HIERONYMUS STRIDONIUS, *Prologus in libris Salomonis*.

3a. Altres manuscrits: BERGER 129; BS [Pii XII], vol. XI, 2.

4a. Catàlegs i bibliografia: RB 457.

5a. Edició: PL 28, 1305-1308; *Préfaces* 118; BS [Pii XII], vol. XI, 3-5.

1b. F. de guarda inicial IIv, *inc.*: «{(Rúbrica) I (fi de rúbrica) Pro} uerbia salomonis (Rúbrica) II A-(fi de rúbrica)-ffectum patris alloquitur [filium] blanditiis peccatorum (*interlin* et hereticorum) non adquiescere ...».

Ib., *exp.*: «(Rúbrica) XX S-(fi de rúbrica)-apiencia ortatur disciplinam ...».

2b. Identificació de l'autor i obra: *Liber Proverbiorum. Capitula libri Proverbiorum, Series A, Forma b, cap. I-XII.*

1c. F. de guarda final IIIr, *inc.*: «-plecti (rúbrica) XIII (fi de rúbrica) Sapiencia monet suscipi uerba sua ...».

Ib., *exp.*: «(Rúbrica) XXVIII (fi de rúbrica) Propter peccata labiorum ruina proxi- ...».

2c. Identificació de l'autor i obra: *Liber Proverbiorum. Capitula libri Proverbiorum, Series A, Forma b, cap. XIII-XXVIII.*

1d. F. de guarda inicial IIr, *inc.*: «-mat malo (rúbrica) XXVIII (fn de rúbrica) Qui custodit os suum cus[todit] animam suam ...»

Ib., *exp.*: «(Rúbrica) XLVIII R-(fi de rúbrica)-espondendum stulto iuxta stultitiam suam ne sibi sapiens esse uideatur. (Rúbrica) E-(fi de rúbrica)-x labiis suis [*fine mutilus*] ...».

2d. Identificació de l'autor i obra: *Capitula libri Proverbiorum, Series A, Forma b, cap. XXIX-L.*

1e. Foli de guarda final IIIv, *inc.*: «(*initio mutilus*) ... iniquus. (Rúbrica) LI M-(fi de rúbrica)-elior est manifesta correptio quam amor absconditus ...».

Ib., *exp.*: «... (Rúbrica) LX R-(fi de rúbrica)-etributio de fructibus manuum [et laus] ex operibus. EXPLICIVNT CAPITULA».

2e. Identificació de l'autor i obra: *Capitula libri Proverbiorum, Series A, Forma b, LI-LX.*

3b-e. Altres manuscrits: BERGER 129; BS [Pii XII], vol. XI, 2.

4b-e. Catàlegs i bibliografia: RB 457.

5b-e. Edició: PL 28, 1305-1308; *Préfaces* 118; BS [Pii XII], vol. XI, 13-21.

1f. F. de guarda final IIIv, *inc.*: «(Rúbrica) INCIPIT LIBER PROVERBIORVM [ID EST] PARABOLę Sa[lomo]nis Filii dauid regis [Israel ad] sciendam sapientiam et disciplinam...».

Ib., *exp.*: «... intellegens gubernacula possidebit ...».

2f. Identificació de l'autor i obra: *Proverbis 1, 1-5.*

1g. F. de guarda inicial Iv, *inc.*: «(*initio mutilus*) ... -aduerte parabolam et interpretationem uerba sapientium et enigmata eorum ...».

Ib., *exp.*: «... Sic semite omnis iniqui animas possidendium rapiunt ...».

2g. Identificació de l'autor i obra: *Proverbis, 1, 6-19.*

1h. F. de guarda final IVr, *inc.*: «(Rúbrica) S-(fi de rúbrica)-apientia foris predicat ...».

Ib., *exp.*: «... Eo quod exosam habuerint disciplinam et timorem domini non susceperunt ... [fine mutilus]».

2h. Identificació de l'autor i obra: *Proverbis*, 1, 20-29.

1a-h. 4. Catàlegs i bibliografia: ES, XLV, 264; CORDIOLANI, 374, confo-
nent el ms. amb un missal; JANINI-MARQUÈS, 412-413.

IV. ESCRIPTURA

1. Caixa d'escriptura: 120 × 385 (210 + 175), de 43/44 línies, amb un punt d'incertesa, per la retallada del pergamí.

3. Tipus de lletra i mans: Escripura d'una mateixa mà. Hi concorren la *d* uncial i la recta, la *r* és recta i s'allarga per sota, la *e* de fi de mot allarga la llengüeta central, la *f* no s'allarga per baix, la *g* clou els dos cercles, la *s* és alta, en la *t* l'hasta sobresurt poc del travesser. Les seves característiques s'ajusten a la lletra postcarolina.

5. Decoració: Inicial vermella de set línies de gruix al f. Ir. Al f. Iv, lletra «P» inicial del llibre bíblic de 12 línies de gruix, blanca, sobre fons vermell. A l'interior dels paràgrafs majúscules vermelles amb calats. Els números de les *capitula* i llur primera inicial en rúbrica.

9. Copista únic.

12. Notícies històriques. El fragment pertany a un text antic de les versions llatines. Es comprova gràcies a la transmissió dels *capitula*, pròpia dels mss. de les versions llatines antigues, divisió de cada capítol del text bíblic que perdura fins al final del segle XII i primers anys del segle XIII, quan serà substituïda per la divisió actual en capítols, feta pel bisbe de Cantorbery, Esteve Langton (ca. 1206).

En aquest ms., les *capitula* presenten dues alteracions en la numeració: la cap. XXXIIII és iterada i de la cap. LIII se salta a la LV.

Com que no s'ha conservat cap rastre de numeració antiga coetània del ms., —ni tanmateix de cap altra numeració posterior— és impossible conjecturar si els fragments formaven part d'una Bíblia sencera, d'un AT, d'un volum dels textos sapiencials o només d'un exemplar del llibre del *Proverbis*.

V. CONCLUSIÓ

1. Estat de conservació precari, amb pèrdua de text per culpa de les retallades. Estrips al marge dret, forats de corc i restes de fongs.

2. Datació: Anys del principi del segle XII.

3. Origen gironí?

4. Propietaris i procedència: Sant Feliu de Girona, BDSG.

VI. TEXT

a) *Prologus in libris Salomonis*

«(Rúbrica) Liber Salomonis id est parabole salomonis secundum hebraicam ueritatem translate ab eusebio iheronimo presbitero, petente cromatio et eliodoro episcopis (fi de rúbrica) Iungat epistola quos iungit sacerdotium, immo carta non diuidat quos christi nectit amor. Commentarios in Osee Amos Zachariam Malachiamque poscitis scripsissem si licuisset per ualitudinem. Mirttitis solatia sumptuum, notarios nostros et librarios sustentatis ut uobis potissimum nostrum desudet ingenium. Et ecce ex latere frequens turba diuersa pocencium quasi aut equum sit me ab esurientibus aliis laborare, aut in ratione dati et accepti cuiquam preter uos obnoxius sim. Itaque longa egrotatione fractus ne penitus hoc anno reticerem et apud uos mutus essem, tridui opus uestro nomini consecraui, interpretationem uidelicet trium salomonis uoluminum, Masloth, quas hebrei parabolas uulgata editio proueria uocat Coeeth quem grece ecclesiasten} latine concionatorem possumus dicere Sirassirim quod in nostra lingua uertitur canticum canticorum.

Fertur et panarethós Ihesu filii Sirach liber et alius pseudographus qui Sapientia Salomonis inscribitur. Quorum priorem et hebraicum repperi, non ecclesiasticum ut apud latinos, sed Parabolas prenotatum. Cui inuncti erant Ecclesiastes et Canticum canticorum, ut similitudinem Salomonis, non solum librorum numero sed etiam matheriarum genere coequaret. Secundus apud hebreos nusquam est, quin et ipse stilus grecam eloquentiam redolet; et nonnulli scriptorum veterum hunc iudei Filonis affirmant. Sicut ergo iudith et tobi et machabeorum libros legit quidem ecclesia, sed inter canonicas scripturas non recipit, sc et hęc do uolumina legat ad edificationem plebis, non ad auctoritatem ecclesiasticorum dogmatum confirma[ndam]. Si cui sane septuaginta interpre[tum m]agis editio placet, habet eam a nobis emendatam. Neque enim sic noua [condi]mus ut uetera destruamus, et tamen [cum d]iligentissime legerit, sciat magis [nostra] intellegi que non in tertium uas trans[fusa] coacuerint, sed statim de prelo pu[rissim]e commendata teste suum saporem [serua]uerint. EXPLICIT PREPHATIO».

b) *Capitula libri Proverbiorum*

(Rúbrica) {I. P-(fi de rúbrica)⁸-ro}uerbia salomonis.

II. Affectum patris alloquitur [filium] blanditiis peccatorum (*interlin* et hereticorum) non adquiescere.

III. Non ambu[landum c]um impiis.

8. Tots les capítules tenen el número ordinal i la primera lletra en rúbrica.

III. Sapientia id est christus loquitur foris id est in [luce p]alam ut relicta infantia malicia paruuli simus.

V. [Sapientia] ortatur conuerti ad dominum et profert spiritum.

VI. Sapi[entia com]minatur cum temporibus suis.

VII. Sapientia ortatur [suscipere] sermones suos sapientia (*sic*) et prudentiam.

VIII. Sa[pientia] docet non esse obliuiscendam legem suam et precepta.

VIII. [Habendam] esse fiduciam ad dominum et non hesitandum in oratione in operatione nec [confidere] prudentię proprię.

X. Sapientia ortatur ne eloquia [domini neg]legantur.

XI. Sapientia docet non esse hominem malum [imit]andum nec uias eius.

XII. Sapientia ortatur disciplinam [patris am]plecti.

XIII. Sapientia monet suscipi uerba sua.

[XIII. Sapientia l]oquitur auscultandos sermones suos et seruari cor a [prauis cog]litationibus.

XV. Sapientia monet inclinandam [aurem pru]dencię, elongari uero a muliere meretrice precipuę [fornicari]a.

XVI. Sapientia monet sponsors amicum [non esse neg]legentes.

XVII. Sapientia pandit quę odit dominus [et quid dete]stetur.

XVIII. Sapientia affectu patris loquitur pre[cepta re]condere et mandata seruare.

XVIII. Sapien[tia ortatur] custodiendum a muliere extranea hoc est a muliere [proximi].

XX. Blanditur pietas sapiencię ne adquiescamus [prave doc]trine.

XXI. Sapientia ortatur disciplinam magis [diligent]am et non aurum nec pecuniam.

XXII. Sapientia [loquitur id est] Christus dicens per se omnia facta et semper se cum patre [fu]ysse (*sic*) et salomon ueniet nobis.

XXIII. Sapientia [id est Christus e]dificauit sibi domum.

XXIII. Sapientia loquitur [per quam fa]cta sunt omnia et reguntur per ipsam adduntur anni uite.

XXV. [De para]bolis salomonis.

XXVI. Dondus (*sic*) dolosun et fraudo[lentum ab]minacio est apud deum.

XXVII. De iustis qui propria [diuiden]do ditiores fiunt et aliena rapientibus quod in eges[tate sunt].

XXVIII. Propter peccata labiorum ruina proximat malo.

XXVIII. Qui custodit os suum cus[todit] animam suam.

XXX. Sapiens mulier edificat do[mum] suam, stulta uero structam destruit.

XXXI. Est uia que [uidetur] homini iusta nouissima autem eius deducunt ad mortem.

[XXXII.] Iustitia eleuat gentem, miseros facit populos peccatum.

[XXXIII.] Melius est uocare ad olera cum karitate quam ad uitul[um sagi]natum cum odio.

XXXIII. [A]bhominatio domini cogita[tiones] male.

XXXIII (*sic*). Homo peruersus suscitatur lites [et uer]bosus separat principes.

XXXV. Omni tempore dili[git qui] amicus est et frater in angustiis comprobatur.

XXXVI. Im[pius cum] in profundo uenerit peccatorum condempnit.

XXXVII. [Qui] inuenit mulierem bonam inuenit bonum et auriem i[ocunditatem] a domino.

XXXVIII. De feneratoribus misericordie fener[atur domino] qui miseret pauperi.

XXXVIII. Quod nullus gloriabit [castum se] habere cor.

XL. Abhominatio est apud deum pondus [et pondus. Miseri]cordiam magis placere deo quam uictimas.

XLI. D[e pigris] et superbis.

XLII. De fugiendo homine iracun[do].

XLIII.] Gaudere patrem super filio corde prudenti.

XLIII. D[e eruen]dis eis qui ducuntur ad mortem.

XLV. De iusto [cadente] septies et surgente.

XLVI. De agro hominis [pigri in]culto et uinea stulti.

XLVII. Raro inferendum [pedem ad] amicos.

XLVIII (*sic*). Respondendum stulto iuxta stulti[tiam] suam ne sibi sapiens esse uideatur.

L. Ex labiis suis [intelligitur] iniquus.

LI. Melior est manifesta correptio quam amor absconditus.

LII. Apertio pratorum in sacramentis.

L[III. De] deceptore iustorum.

LV (*sic*). De stulto totum spiritum pro[ferente].

LVI.] De iustis et impiis inuicem se abhominantibus.

LVII. [Omnis] sermo domini ignitus.

LVIII. De uia difficili aequi[le nauis] colubri et relicorum.

LVIII. Sacramentum de [mulieri] forte.

LX Retributio de fructibus manuum [et laus] ex operibus. EXPLICIUNT CAPITULA.

c) *Proverbis, 1, 1-29.*

«(Rúbrica) INCIPIT LIBER PROVERBIORVM [ID EST] PARABOLÆ Sa[lomo]nis Filii dauid regis [Israel ad] sciendam sapientiam et disciplinam ad intelligenda uerba prudentie et suscipienda (*sic*) eruditionem doctrine iusticiam et iudicium et equitatem. Ut detur paruulis astucia adolescentis (*sic*) sciencia et intellectus. Audiens sapiens sapiencior erit et et intellegens gubernacula possidebit, animaduerte (*sic*) parabolam et interpretationem uerba sapiencium

et enigmata eorum. Timor domini principium sapiencię. Sapienciam atque doctrinam stulti despiciunt. Audi fili mi disciplinam patris tui et ne dimittas legem matris tuę ut addatur gratia capiti tuo et torquis (*sic*) collo tuo.

(*Rúbrica*) I (*fi de rúbrica*). Fili mi si te lactauerint peccatores ne acquiescas eis. Si dixerint ueni nobiscum insidiemur sanguini. Abscondamus tendiculas contra insontem frustra degluciamus eum sicut ingenus uiuentem et integrum quasi descendentem in lacum. Omnem preciosam substanciam repperiemus. Implebimus domos nostras spoliis sorte (*sic*) mite nobiscum marsupium unum sit omnium nostrum.

(*Rúbrica*) II (*fi de rúbrica*). Fili mi ne ambules cum eis proibe pedem tuum a semitis eorum. Pedes enim illorum ad malum currunt et festinant ut effundant sanguinem, frustra (*interlin*) autem (*fi d'interlin*) iacitur rete ante oculos pennatorum. Ipsi quoque (*sic*) contra sanguinem suum insidiantur et moliantur fraudes contra animas suas. Sic semite omnis iniqui animas possidencium rapiunt. [(*Rúbrica*) S-(*fi de rúbrica*)-apientia foris predicat [in plateis dat uocem] suam in capite turbarum clamitat. In foribus portarum urbis profert uerba sua dicens: Vsquequo paruuli diligitis infanciam et stulti ea quę sibi sunt noxia cupiunt (*sic*) et imprudentes odibunt scientiam.

(*Rúbrica*) III (*fi de rúbrica*). Conuertimini ad correptionem meam, en proferam uobis spiritum meum et ostendam uerba mea, quia uocaui et renuistis. Extendi manum meam et non fuit qui aspiceret. Dexpexistis (*sic*) omne consilium meum et increpationes meas neglexistis. Ego quoque in interitu uestro ridebo et subsannabo cum uobis quod timebatis aduenerit. Cum irruerit repentina calamitas et interitus quasi tempestas ingruerit. Quando uenerit super uos tribulatio et angustia, tunc inuocabunt me et non exaudiam. Mane consurgent et non inuenient me. Eo quod exosam habuerint disciplinam et timorem domini non susceperint ... [*fine mutilus*]».